

AZƏRBAYCAN BEYNƏLXALQ RADİOSUNUN TARİXİNDƏN**NATƏVAN DƏMİRÇİ QIZI**

Dünyada gedən qloballaşma prosesi artıq gerçəkləşmədədir və bu xeyli dərəcədə bəşəriyyətin uğurudur. Görünür amansız müharibələr davam etsə də, dünya xalqları bir-birinə qaynayıb-qovuşmağa meyllidir. Qloballaşma həm də dünya xalqlarının, ölkələrin, millətlərin bir-birinə mədəni inteqrasiyasıdır. Dünya vahid bir çevrə kimi mədəniyyətləri vahid müstəvi üzərinə gətirmək istəyir. Çox möhtəşəm bir proqramdır. Xırda qüsurlarına baxmayaraq insanlığın qovuşmasına, yaxınlaşmasına doğru böyük addımlardır. Xırda qüsurlar dedikdə onu nəzərdə tuturuq ki, qloballaşmada xırda xalqların böyük xalqların içərisində əriyib itmək təhlükəsi var. Bundan yaxa qurtarmaq üçün hər bir xalq var gücü ilə milli-mənəvi dəyərlərini saxlamağa və öz mədəniyyətini yaşatmağa çalışır. Bu prosesdə yalnız öz mədəniyyətini saxlayaraq dünyaya inteqrasiya edən xalqlar özü kimi qala biləcək.

Qloballaşma deyilən möhtəşəm proses təbii ki, birdən-birə yaranma bilməzdi. Bunun ilk rüşeymləri ötən əsrlərdə yarandı. Çox sayda misallar gətirmək olar: Elmi-texniki kəşflərin bütün dünyaya tətbiqi, olimpiya idman oyunlarının, dünya musiqi festivallarının keçirilməsi, bədii əsərlərin tərcüməsi, kino və sair və ilaxır. Biz birinin üzərində dayanacağıq. Dünya radiolarının yaranması.

Şübhəsiz ki, dünya radiolarının yaranmasında əsas məqsəd mədəniyyətlərin inteqrasiyası deyildi. Radio öncə rabitə məqsədi daşımış, sonra isə ideoloji təbliğat vasitəsi olmuşdur. Amma fərq etməz.

Radionun yaradılması böyük hadisə idi və öz gərəkliyini getdikcə artıraraq yeni-yeni məna, məzmun, xarakter alırdı. 1877-ci ildə ilk səs qeydə alınması, 1894-cü ildə italyalı mühəndis-ixtiraçının təcrübələri, 1900-ci ildə radioteleqraf kimi işlənməsi, 1904-cü ildə lampalı radio cihazının düzəldilməsi, 1920-ci ildə kütləvi radioyayımların başlaması, Avropa ölkələrində, ən əvvəl İngiltərədə, Hollandiyada, Almaniyada və Fransada kütləvi radio verilişlərinin efirə çıxması, bunların ardınca Rusiyanın, Türkiyənin radiolaşdırılması radionun çox da uzun olmayan tarixidir.

Azərbaycanda radio 1926-cı il noyabr ayının 6-da Bakıda efirə çıxdı. «... Gözlənilən gün gəlib çatdı. Bakının küçə və meydanlarında, fəhlə klublarında, istirahət guşələrində qurulmuş cihazlardan ilk dəfə eşidilən «Danışır Bakı!» sözləri Azərbaycan xalqının

siyasi və mədəni həyatına böyük bir yeniliyin gəldiyini – radionun doğulduğunu xəbər verdi».(3.) Bu milli radiomuzun yaranma tarixidir. Amma tədqiqatçılar bundan da əvvəli yada salır: «... ölkəmizdə radio quruculuğunun tarixi Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökumətinin 1918-ci ilin yayında Gəncədə yaratdığı radiostansiyanın fəaliyyəti ilə başlanır» (5) .

Uğurlu başlanğıc böyük mədəni inqilabla, inkişafı sonuclarıdır. Radio həyatımızın bütün sahələrinə nüfuz edir. Son xəbərləri xalqa çatdırır, istirahət konsertləri verir, tanınmış ziyalılarla – bəstəkar, yazıçı, şair, alimlərlə zəhmətkeşləri görüşdürür, istehsalat işlərini təbliğ edir, əmək qəhrəmanlarını önə çəkir. Ölkədə radiolaşdırma siyasəti həyata keçirilir və bunun nəticəsi kimi bütün şəhərlərdə, kəndlərdə radio cihazlar quraşdırılır. Yeni tikilən binalara radio xətləri çəkilirdi.

Azərbaycan radiosu dünya efirinə çıxmamışdan əvvəl dövlət radiosu kimi öz simasını müəyyənləşdirir, proqramlaşdırma siyasətinə yiyələnir, sənətkarlıq cəhətdən radio kollektivi inkişaf edir, yeni formalar yaranır və üslublar cilalanırdı.

Radio işi mürəkkəb mexanizmdir. Təkcə texniki baxımdan yox, sənət və peşə baxımından: kollektivin seçilməsi, auditoriyanın müəyyənləşdirilməsi, proqram tərtibi, janr özəlliklərini qoruma, səs effektlərindən professional istifadə, konsert seçimi və onun proqramlararası yerləşdirilməsi sadə məsələlər deyil. Bununla yanaşı operativlik, düzgünlük, səlislik, orijinallıq.

Təkcə gün ərzində təqdim olunan musiqi ilə bağlı bir neçə cəhəti nəzərdə saxlamaq vacibdir. Gün ərzində təqdim olunan musiqilərin janrı: bu konsertmi olacaq, musiqili radio verilişimi, musiqili kompozisiyamı və sair. Təqdim olunan musiqilərin vaxta görə bölgüsü sənət işidir. Səhər saatlarında verilən musiqi nisbətən o vaxt musiqiləri – şən, oyandırıcı, fərəhverici, ritmik, günorta musiqiləri daha çox fəlsəfi, iri həcmli, ciddi janrlarda yazılmış musiqilər və axşam, xüsusən gecə musiqiləri – lirik, romantik, həzin, əsəblərə sakitlik və dinclik gətirən seçilsə məqsədəuyğundur. Bu radio işçisindən savad, dünyagörüşü, mütaliə, intellektual səviyyə tələb edir. Yeri gəlmişkən səs məsələsini aparıcı diktorların gün ərzində növbə sistemində də nəzərdə tutmaq lazımdır. Diktor radionun «zahiri siması» olduğuna görə onun yerli-yerində olması nə qədər vacibdir. Əgər gur səslə, səs diapozonu geniş bir diktoru biz gecə saatlarında efirə çıxarmış olsaq səhv edərək və əksinə sakit, az qala yuxu gətirən həzinlikdə səsi olan diktoru səhər saatlarında efirə çıxarmaq səhv olardı. Burada diktor peşəkarlığından da çox şey asılıdır. Professional diktor bilir səhər proqramlarını necə oxumaq lazımdır, gecə proqramlarını necə və yaxud sübh xəbərlərini necə oxumalıdır, günorta xəbərlərini necə və gecə xəbərlərini hansı tonda.

Azərbaycan radiosu radiojurnalistika sənətkarlığının bütün incəliklərinə yiyələnərək püxtələşirdi və keçmiş sovetlər birliyinin radioları arasında önəmli yerlərdən birini tuturdu. Elə bu səbəbdən

də və Şərqdə mühüm strateji mövqedə yerləşməsindən dolayı onun xarici efirə çıxma şansları yaxınlaşdı. Amma bu hələ qarşıdaydı və radiomuz inkişaf edirdi. Redaksiyalar böyüyür, efir saati çoxalır, dinləyici auditoriyası genişləndirdi.

Radio lazımlı informasiya təbliğat vasitəsidir. Görünür bu səbəbdən jurnalistikanın bütün janrları radionun spesifikasiyasına uyğunlaşaraq radio janrlara çevrilmişdir. Bu haqda tədqiqatçılar da dönə-dönə qeyd etmişlər. Radionun əsas janrları:

1. İnformasiya.
2. Analitik.
3. Bədii-sənədli, publisistik.

Bu üç bölümün hər biri ayrılıqda 4-5 janrda özünü göstərir:

1. İnformasiya – xəbərlər, radio-reportaj, xronika, hesabat, radio müsahibə kimi verilə bilər.
2. Analitik janrlar – icmal, şərh, radio-söhbət, müxbir söhbəti.
3. Bədii-sənədli, publisistik – radiooçerklər, radiofelyeton, radiohekayə, radiokompozisiya və müəyyən mənada radiotamaşa.

Bu üç böyük janrın parçalandığı on dörd-on beş janrın hər biri ayrı-ayrı zaman kəsiyində bu və ya digər şəkildə aktiv olmuş və yaxud əksinə passiv olmuşdur. Yəni ki, radiojanrların hansından daha çox istifadə olunması nisbidir, dəyişkəndir və hətta gələcəkdə janr bölgüsünün aradan çıxacağı istisna deyil. Çünki həyat inkişaf edir, tələbat dəyişir, zövqlər başqalashır və eyni zamanda bu janrlar arasında sərhədlər çox şəffafdır.

«Radioyayımın növləri:

İctimai-siyasi informasiya.

İctimai-siyasi təbliğat.

Gənclər üçün yayım.

Uşaq və yeniyetmələr üçün yayım.

Ədəbi-dram yayımı.

Musiqi yayımı və sair» (3).

Bu bölgülər də auditoriya üçün nəzərdə tutulmuşdur. XXI əsrin ortalarında və sonunda bu bölgülərin olmayacağı ehtimalı var və bu ehtimal xeyli dərəcədə realdır. Müasir radioların yaranması, onların iş prinsipi, dinləyici tələbatı bunu deməyə əsas verir. Amma biz əvvəldə qeyd etdiyimiz məsələləri araşdırmağı, təhlil etməyi lazım bilirik. Çünki bu radionun tarixidir, yaşanmış tarix dəyişmir, inkişaf isə zəruridir.

Azərbaycan radiosunun dünya efirinə çıxması da yaşanmış və unudulmayan bir tarixdir. «Radio təzəcə ixtira olunanda heç kəsin ağına gəlməzdi ki, əsrin bu böyük kəşfi gələcəkdə uzaqvratan ideoloji silaha çevriləcək» (6). Beynəlxalq radiolardan, ilk dövrlərdə «uzaqvratan ideoloji silah» kimi istifadə olunmuşdur və bu proses indi də davam etməkdədir.

1926-cı il noyabrın 6-da fəaliyyətə başlamış Azərbaycan radiosunun tarixində ikinci mühüm hadisə 1941-ci il avqust ayının 18-də radiomuzun «Bakının səsi» adı ilə beynəlxalq radiolar sırasına qoşulmasıdır. Bir çox tədqiqatçıların fikrincə bu tarix Azər-

baycan radiosunun dünya efirinə çıxdığı gündür. Nəsir Əhmədlinin monoqrafiyasında isə arxiv sənədinə əsasən bu haqda əmrin verilməsi 18 iyul, efirə çıxma tarixi 18 avqust göstərilir. (2, b) Tanınmış jurnalist Aqşin Babayev isə «Bizim dünya efirinə çıxdığımız gün dəqiq 1941-ci il 27 iyuldur»–deyir.

Söylənən fikirləri cəmləşdirərək nəticəyə gəlmək olur: Böyük Vətən müharibəsi 1941-ci il 22 iyunda başladı. Müharibədən sonra Sovetlər bütün dünyaya sovet həqiqətlərini söyləmək üçün dərhal tədbirlər planı hazırladılar, o cümlədən radio ilə dünya meridianına çıxmaq planını. Demək, hadisənin avqusta qədər uzanmasına Moskva yol verməzdi. Beləliklə axıncı variant dəqiq hesab edilə bilər. 1991-ci ildə xarici verilişlər idarəsinin 50 illik yubileyində xarici verilişlərin veteranı professor Mübariz Əlizadənin də öz çıxışında məhz bu tarixi təsdiqlədiyini xatırlayanlar var. Azərbaycan 1941-ci il 27 iyulda dünya efirinə çıxdı.

Artıq Azərbaycan dövlətinin səsi ölkədən kənara çıxırdı və hələlik Türkiyə və İranda eşidilirdi. Verilişlərin saat həcmnin az olması və onun cəmi iki ölkədə eşidilməsi dünya radioları ilə, xüsusən Moskva radiosu ilə müqayisədə cüzi olduğuna baxmayaraq fakt özlüyündə sevindirici idi. Sovet təbliğatı ilə məşğul olsa da, tərcümə materialları əsasında efirə çıxsa da hər halda Azərbaycanda radio verilişlərinin əsası qoyulmuşdu.

Daha gərəkli və sevindirici hadisə 1951-ci ildə baş verdi. «Cənubi Azərbaycan» redaksiyası yaradıldı. İran ərazisində yaşayan soydaşlarımız üçün ana dilində verilişlər efirə çıxdı. Bu tamam fərqli mahiyyətdə bir işdir. Xarici verilişlər şəbəkəsinə daxil olan bu redaksiya özəl xarakter daşıyır və bu haqda ayrıca danışacağıq.

İndi isə xronoloji ardıcılıqla ərəb ölkələrinə verilən radio verilişlərini yada salaq. Çünki Türkiyə, İran, Cənubi Azərbaycan redaksiyalarından sonra 1959-cu ildən ərəb ölkələrinə verilişlər yayılmağa başladı. Azərbaycan üçün yaxın region dövlətlər olan Türkiyə və İrandan sonra Ərəbistana veriliş açmaq xarici təbliğatı gücləndirmək və genişləndirmək idi. Bunların ardınca digər ölkələrə verilişlərlə çıxış qazanmaq olardı. Amma bu xeyli illər çəkdi. 50-ci illərdə yalnız iki redaksiyanın hesabına – Türkiyə, İran redaksiyaları hesabına xarici verilişlər idarəsi yaradılmışdı. Sonralar «Cənubi Azərbaycan» və «Ərəb ölkələrinə verilişlər» redaksiyası bu idarəyə daxil oldu. Bundan sonra düz 33 il Azərbaycan xarici verilişlər idarəsində yeni redaksiya açılmadı. Bunun əsas səbəbi o idi ki, Azərbaycan xarici verilişlər idarəsi SSRİ Dövlət Xarici Verilişlər İdarəsinin bir qolu idi və Moskva hansı ölkələrə çıxışın hansı respublikalardan olduğunu özü müəyyənləşdirirdi. Görünür Azərbaycanın payına məhz üç dövlətə çıxış düşmüşdü. Burada bir çox cəhətlər nəzərə alınırdı. Əxlaqi mənəvi yaxınlıq, din birliyi (baxmayaraq ki, sovetlərdə din dövlətdən ayrı idi), musiqi zövqlərinin yaxınlığı və digər oxşar xüsusiyyətlər. Bunlardan daha vacibi isə qarşı dövlətin regional, strateji, siyasi mövqeyi idi. Sovetlər İttifaqı Sovet Azərbaycanından yaxın sərhəd kimi istifadə edərək Tür-

kiyə, İran və ərəb ölkələrinə öz təbliğatını ötürürdü, orada öz misfini yaratmağa çalışırdı. Burada sosializmin üstünlükləri, Sovetlərin İkinci Dünya müharibəsindəki qələbələri, müharibədən sonrakı illərdə quruculuq işləri təbliğ olunur, hegemon dövlətlərdən, xüsusən ABŞ-dan üstünlükləri diqqətə çatdırılırdı.

«Dünya sosializm sistemi ideyası» deyilən bir ideya var idi, Moskva o ideyanın başında dururdu və ali məqsəd kimi ona çatmağa çalışırdı. Ona görə də «əli çatan» dövlətlərin hamısını əvvəl təbliğatla, sonra müxtəlif yollarla bu sistemə qoşmaq istəyirdi.

Azərbaycan Xarici Verilişlər İdarəsi belə siyasi-təbliğati bir xarakter daşıyırdı. Elə bu ifrat siyasilik burada jurnalist sənətkarlığını qol-qanad açmağa qoymurdu. Publisistikanın, xüsusən radio publisistikanın janrlarından geniş istifadə olunmurdu. Çünki efir materialları əksərən Moskvadan göndərilən materialların tərcüməsindən ibarət idi. Buna baxmayaraq milli kadrlar çətinliklə də olsa milli dəyərləri efirə gətirir, sənətkarlıq xüsusiyyətlərinə fikir verirdilər. Beləliklə, Azərbaycan dünya efirində idi və bu dolayısı ilə Azərbaycanın özünün, dilinin, tarixinin, mədəniyyətinin, adət-ənənələrinin təbliği idi.

Azərbaycan Dövlət Teleradio Verilişləri Komitəsinin Xarici Verilişlər İdarəsinə yazıçı-publisist Aqşin Babayev rəhbərlik edirdi. Efir tutumu beləydi: gün ərzində 2 saat 15 dəqiqə farsca, 2 saat türkcə, 1 saat ərəbcə, bir saat Güney Azərbaycana Azərbaycanda verilişlər verirdi.

Biz beynəlxalq radiolar vasitəsilə dünyaya öz təbliğatımızı yayırdıq, deyərkən unutmuruq ki, xaric də bu təbliğatları bizə qarşı aparırdı. Avropa dövlətləri, Amerika öz ideoloji mübarizəsində davamlı və israrlı idi. Bunun nəticəsidir ki, Amerikada xüsusi institutlar və bu institutlardan heç də az gücə malik olmayan radiolar dünyada sosializm sisteminin yaradılması işini əngəllədi. Onlar nəinki dünya sosializm sistemini yaratmağa mane oldular, hətta sosializmin beşiyi olan Sovetlər İttifaqında bu formasiyanı darma-dağın etdilər.

«...Təbliğatın getdikcə daha geniş miqyasda aparılması bir daha onu göstərir ki, beynəlxalq imperializm ideoloji müharibəyə nüvə müharibəsindən heç də az əhəmiyyət vermir. Bu fikir kütləvi informasiya vasitələri üzrə amerikalı mütəxəssis L. Martinin söylədiyi «İdeoloji təbliğat, barıtın bir çox keyfiyyətlərini özündə cəmləşdirir» sözlərində aydın duyulur» (6). (Fikir o dövrdə qəzet səhifələrindən götürülüb). Biz razılaşıırıq ki, ideoloji təbliğat doğrudan da çox böyük gücə malikdir və nəhəng mexanizmdir.

Elə bu səbəbdən də 1992-ci ildə Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra dünya efirinə çıxışını genişləndirdi. Dörd dildə efirə çıxan Azərbaycan radiosu daha dörd dildə efirə çıxdı. İngilis, alman, fransız, rus dillərində. Mütəxəssislər bunu Azərbaycanın informasiya blokadasını yararaq Avropaya çıxması kimi dəyərləndirir. Tamamilə doğrudur. Azərbaycan müstəqillik qazanmış gənc dövlət kimi bir çox problemlərlə üzləşdi. Bu problemləri dünyaya

çatdırmaq, Avropadan dəstək qazanmaq mühüm əhəmiyyət daşıyırdı. «Ölkəmiz müstəqillik qazandığı gündən Beynəlxalq Azərbaycan Radiosunun da ideoloji məramı kökündən dəyişdi. Çünki Azərbaycan beynəlxalq hüququn subyektinə çevrildikdən sonra onu dünyaya tanımaq, xalqımızın zəngin tarixi, qədim mədəniyyəti haqqında söhbət açmaq, müstəqillik dövrünün nailiyyətləri haqqında danışmaq zərurəti meydana çıxmışdı. Ona görə də indi verilişlərdə xalqımızın istiqlal mübarizəsi tarixindən, dövlət quruculuğumuzun uğurlarından, cəmiyyətdəki demokratik dəyişikliklərdən, qədim tariximizdən, mədəniyyət və incəsənətimizdən bəhs edən verilişlər üstünlük təşkil edir. Əlbəttə Qarabağ müharibəsi, Ermənistanın Azərbaycana təcavüzünü ifşa edən siyasi şərhlər də «Azərbaycanın səsi» radiosunun daimi mövzularındandır. »(4).

Sivilisasiyanın son həddində, dünyada virtual kommunikasiya sisteminin tam mükəmməl inkişafı dövründə dünya efirinə peşəkar, professional çıxmaq lazım idi. Bu məqsədlə redaksiyalara müvafiq dilləri bilən mütəxəssislər cəlb edildi. Burada dil bilgisindən başqa, qələmi olan, publisistik düşüncə tərzini seçilən, aydın nitqi, düzgün diksiyası, qaydasında səs tembrli olan filoloji təhsilli insanlar cəlb edildi. Əvvəlki redaksiya kollektivlərinin tərkibi nisbətən gəncləşdirildi. Bu gəncləşdirmə redaksiyaların daxili ritmini sürətləndirmək, stereotipləri dağıtmaq, verilişlərin keyfiyyət dəyişikliyinə əldə etmək məqsədi güdüdü. Müstəqil Azərbaycan dünya efirinə, şanlı tarixi keçmişinə, zəngin folkloruna, dəyərli ədəbiyyatına, yüksək elminə, müasir intellektinə uyğun çıxmaq istəyirdi və buna nail olurdu.

1941-ci ildə iki redaksiya ilə efirə çıxan Xarici Verilişlər 9 ildən sonra «Xarici Verilişlər İdarəsi» adlandırıldı. Bir ildən sonra Güney Azərbaycan redaksiyası da bura əlavə olundu. 1976-cı ildən 1980-ci ilə qədər 3 baş redaksiya şəklində fəaliyyət göstərdi: İran redaksiyası, türk redaksiyası və ərəb ölkələri redaksiyası. 1980-cı ildə İrana verilişlər baş redaksiyasının tərkibindəki Azərbaycan şöbəsi müstəqil baş redaksiya oldu. Beləliklə, Xarici Verilişlər 4 baş redaksiyadan ibarət oldu. 1992-ci ildə daha 4 şöbə yaradıldı və bunlar bir baş redaksiyada – «Qərbi Avropa dillərinə verilişlər baş redaksiyası»nda birləşdirildi. Bir il sonra Xarici Verilişlər radiosu «Xarici Verilişlər Studiyası» adlandırıldı. 1994-cü ildə isə «Azərbaycan Beynəlxalq Radiosu» oldu. Bu artıq tam beynəlxalq status idi. Böyük siyasətçi, Azərbaycanın keçmiş prezidenti Heydər Əliyev Azərbaycanın xarici siyasətinə önəm verdiyi kimi xarici təbliğatına da önəm verirdi. «Xarici verilişlər studiyası»nın Azərbaycan Beynəlxalq Radiosuna çevrilməsi bunun aydın sübutudur.

Redaksiyaları iri qurumlar şəklində birləşdirdilər. İran, türk, ərəb redaksiyaları – «Şərqi ölkələrinə verilişlər redaksiyası», ingilis, alman, fransız və rus redaksiyaları – «Qərbi Avropa ölkələrinə verilişlər redaksiyası» və Cənubi Azərbaycana verilişlər verən ayrıca «Güney Azərbaycana verilişlər redaksiyası» oldu. Bu redaksiyalar daxilində 8 dildə verilişlər hazırlanır və dünyanın 40-dan

çox ölkəsinə yayımlanırdı.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin radiosunda bunlardan başqa daha beş dildə verilişlər səslənirdi: gürcü, erməni, talış, ləzgi, kürd dillərində. Amma bunlar beynəlxalq radionun efirində yox, respublika radiosunun ikinci proqramı sayılan «Araz» radiosu ilə verilir. Bu xeyli dərəcədə düzgün deyildi. Bu sətirlərin müəllifi 2004-cü ildə yazmışdı: «... Azərbaycan Dövlət Radiosunun «Araz» proqramında müstəqillikdən sonra yaradılan gürcü, erməni, ləzgi, talış, kürd redaksiyaları da Xarici Verilişlər şəbəkəsinə daxil edilse daha uyarlı olar. Çünki Xarici verilişlərin yerli radio verilişlərindən bir sıra spesifik ayrıntıları mövcuddur»(1). (Natəvan Dəmirçi qızı. «Güney Azərbaycana verilişlər: faktlar, həqiqətlər, mülahizələr» AEA. «Elmi axtarışlar». 2004 .N 11).

Nəhayət, 2005-ci il 24 iyun tarixində Azərbaycan Dövlət Teleradio Verilişləri Şirkəti «Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti»nə çevriləndə yeni struktur müəyyənləşdirildi. O cümlədən qeyd etdiyimiz 5 redaksiya 2005-ci il 24 iyundan Azərbaycan Beynəlxalq Radiosunun tərkibinə daxil oldu.

Hazırda «Azərbaycanın səsi» beynəlxalq radiosunun cədvəli belədir. Orta və qısa dalğalarda Güney Azərbaycan redaksiyasından hər gün Azərbaycan dilində 2 saat 45 dəqiqə, Şərqi ölkələri redaksiyasından türk dilində 1 saat, fars dilində 1 saat, ərəb dilində 1 saat, Qərbi Avropa ölkələrinə verilişlər redaksiyasından gün ərzində rus dilində 1 saat, ingilis dilində yarım saat, fransız dilində yarım saat və alman dilində yarım saat verilişlər dünya efirinə çıxır. Bundan əlavə hər gün 30 dəqiqə erməni dilində, 20 dəqiqə həftənin 3 günü gürcü dilində, hərəsi 15 dəqiqə olmaqla həftənin iki günü ləzgi, talış, kürd dillərində verilişlər yayımlanır. Göründüyü kimi «Azərbaycanın səsi» beynəlxalq radiosu orta və qısa dalğalarda 13 dildə gün ərzində 10 saata yaxın dünya efirinə çıxır. Bu verilişlər dünyanın 60-dan çox ölkəsində səslənir. Tərcüməçi-jurnalist Cahangir Bağırov quruma rəhbərlik edir.

Xaric üçün radio verilişlərində dil və üslub məsələləri böyük incəlik tələb edir və problem olaraq qalır.»(2, a). Azərbaycanda xarici radio verilişlərinin tədqiqatçısı Nəsir Əhmədli belə yazırdı.

1992-ci ildən müstəqillik qazanan respublikanın xarici radiosu da müstəqillik qazandı və narahatlıq yaradan Moskva materiallarının tərcüməsi tədricən azalıb heçə çatdı. Burada publisistikanın bütün janrlarına yer verilməyə başlandı. Jurnalist sənətkarlığına xüsusi fikir verilir, janr özəllikləri qorunur, verilişlərin bədii dəyərinə əhəmiyyət verilir, yaradıcılıq keyfiyyəti yüksəlirdi. Artıq dil və üslub məsələləri diqqətdən kənar qalmırdı. Azərbaycan dünya efirinə özünə və dünyaya layiq çıxmağı bacardı. İndi Azərbaycan zəngin folklor ənənələrindən tutmuş modern, postmodern dünya görüşünə qədər dünyanın gözü qarşısındadır.

Radio virtual kommunikasiya növü kimi çox önəmlidir və bu önəmini kommunikasiya püsürməsinə qoruyub saxlayır.

İndi Azərbaycan Beynəlxalq Radiosu dünya beynəlxalq radio-

lar sisteminə daxildir. Radiomuz istənilən dövlətin beynəlxalq radiosu ilə internet əlaqələri yarada bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Dəmirçi qızı Natəvan: «Güney Azərbaycanca verilişlər: Faktlar, həqiqətlər, mülahizələr». AEA «Elmi axtarışlar». 2004, N 11.
2. Əhmədli Nəsir: (a) «Səslər içində», Bakı. 1990, «İşıq» nəşriyyatı. (b) «Азербайджанское международное радиовещание на Ближний и Средний Восток: история, практика, теория». Баку. 2003.
3. Əlizadə Yalçın: «Radiojurnalistikanın əsasları», Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1991. s.12.
4. Xudiyev Nizami: «Radio, televiziya və ədəbi dil». Bakı.2001 s.57.
5. Məhərrəmli Qulu: «Radio dalğalarında», Bakı. 1999.s.71.
6. Məmmədov Kamil: «Yad səslərin avazı». «Ədəbiyyat və incəsənət» qəzeti, 1987-ci il.

ЭТАПЫ СОЗДАНИЯ, ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ АЗЕРБАЙДЖАНСКОГО МЕЖДУНАРОДНОГО РАДИО

НАТАВАН ДАМИРЧИ КЫЗЫ

РЕЗЮМЕ

Основы претворения в реальность программы глобализации были заложены еще в прошлые века: распространение научных открытий, проведение Олимпийских Игр, музыкальных фестивалей, переводы классиков мировой литературы.

Остановимся лишь на одном аспекте развития: распространение радиовещания.

Вещание Азербайджанского Международного Радио началось 18 августа 1941 года. Лишь в двух странах в то время можно было послушать новости из Азербайджана.

В настоящее время вещание ведется на 13 языках, в объеме 10 часов. В более, чем 60-ти странах мира звучат позывные этого радио.

Независимый Азербайджан в эфире рассказывает о своей славной истории, богатом фольклоре, литературе о развитии науки и техники, о своем интеллектуальном развитии.